

תולדות

מאנט ערשט מיט עטלעכע פסוקים שפעטער, וויבאלד אבער זיי זיינען "אמורים בפרשה" — אין דער פרשה, קען זיך באציען צו זיי דער פסוק "ואלה תולדות יצחק".

ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק דיוק לשון רש"י "האמורים בפרשה" און ניט "האמורים למטה" (כלשון הרמב"ן) — ווייל דער לשון "האמורים למטה" פאסט אויך אויף א זאך וואס ווערט געזאגט אין א פסוק ווייטער אדער אפילו אין זעלבן פסוק. איז דעריבער רש"י מדייק "האמורים בפרשה" און כאטש יעקב וועט זיינען גאר "אמורים בפרשה" (אין עטלעכע פסוקים ווייטער⁶), פונדעסטוועגן ווערן זיי געמיינט מיט "תולדות יצחק".

ב. מען דארף נאך אבער פארשטיין:

א) אויפן פסוק "אלה תולדות יעקב" זאגט רש"י "ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם כו'".

"תולדות יצחק" הוא תולדות כפשוטו (ולא מאורעות וכיו"ב), מובן בפשטות מ"ש יעקב וועט. וראה לקמן הערה 32.

5) או (כהגירסא שבדפוס ראשון) "האמורים בסוף הענין".

6) ברמב"ן כאן: "והזכיר הכתוב איך היתה לידתם". ועפ"י, התחלת סיפור "תולדות יצחק" הוא מהכתוב "ויהי יצחק גוי". אבל לרש"י אינו גלצטיק*, כי "ויהי יצחק גוי" אינו "תולדות יצחק" (ורק סיפור איך שנולד), ולכן כותב "האמורים בפרשה", כפנים.

7) וישב לו, ב.

* שלכן מדייק רש"י (לפי הגירסא שבידפוס ראשון) "האמורים בסוף הענין".

א. אין תחלת הסדרה, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער "ואלה תולדות יצחק" און איז מפרש: "יעקב וועטו האמורים בפרשה".

זאגן מפרשים און רש"י אין דא שווער איז "ואלה תולדות יצחק", ווייל: די פסוקים וואס קומען גלייך נאך דעם: רעדן גאר וועגן מאורעות וואס האבן פאסירט ביי יצחק, אבער ניט וועגן זיינע תולדות — דעריבער זאגט רש"י אז פונדעסטוועגן, ווערט מיט "תולדות יצחק" געמיינט [ניט די פאסירונגען וואס שטייען גלייך נאך דעם, נאר] "יעקב וועטו האמורים בפרשה": כאטש אז זיי ווערן דער-

1) ברמב"ן כאן: "האמורים למטה" (וראה לקמן בפנים), ובדפוס ראשון דפי רש"י: "האמורים בסוף הענין" (וראה שוה"ג להערה 6).

2) אבל "אברהם הוליד את יצחק" שנאמר בפסוק זה עצמו, לא קשה לי לרש"י, וכמו שמפרש רש"י מיד* — "ועיי שכתב כו'".
3) כפירוש הספורנו כאן. וראה גם רד"ק כאן.

4) במשכיל לדוד כאן מקשה (על ה"רא"ם): בכדי להשיענו רק זאת, דאע"פ שאינן סמוכים שייך מלת "אלה" לפי שכתובים בהן פרשה גופא — הי' מספיק שיכתוב "האמורים בפרשה", ולמה כותב רש"י גם "יעקב וועטו"? אבל לפי מ"ש בפנים, שכונת רש"י היא להשמיענו שפירוש

* כ"ה בדפוס ראשון. וכן הובא ברא"ם, גוי"א ולבוש כאן. (ובכמה דפוסים — בא ענין זה בדיבורי המתחיל בפ"ע). ובגוי"א ולבוש כאן, שמה שהוזקק רש"י לזה הוא רק להפי' ש"תולדות יצחק" קאי על יעקב וועטו. אבל להפי' תולדות מאורעות (ראה לקמן בפנים), אברהם הוליד את יצחק הוא מכלל "תולדות יצחק".

און ווי דער רמב"ן ¹¹ (וואס אויך ער לערנט „תולדות יצחק“ אויף יצחק'ס קינדער וואס ווערן אויסגערעכנט שפעטער) זאגט טאקע דעם לשון „עשו ויעקב“. פארוואס שרייבט רש"י „יעקב ועשו“ ¹² ?

ג. די ערשטע צוויי קשיות הנ"ל [וואס רש"י וויל ניט לערנען אז „תולדות“ דא מיינט מאורעות, און וואס ער איז מעתיק אויך דעם ווארט „ואלה“], האט מען געקענט לכאורה פארענטפערן איינע מיט דער צוויי-טער — אז ער איז מעתיק דעם ווארט „ואלה“ דערפאר וואס דער ווארט איז מכריח אז מיט „תולדות יצחק“ ווערט געמיינט זיינע קינדער און ניט די מאורעות זיינע:

דאס ווארט „ואלה“ (מיט א ווא"ו — המוסיף) איז „מוסיף על הראשון-נים“ ¹³. דאס הייסט, אז „ואלה תול-

לומר שמתעם זה מקדים רש"י יעקב לעשו ב„תולדות יצחק“ — כי (א) בפרש"י עה"ת לא נזכר כל זה כלל, ואפילו לא ברמו. ואדרבה, מפירוש רש"י שם „וכי עדיין לא נכתב כו' אלא להגיד שבחה כו'“ (ודלא כפירוש הספורנו וכו') משמע, שס"ל שלא זוהי * הסיבה שעשו ה"י רשע. (ב) אפילו באם רשעת עשו היתה מצד רבקה, אי"ו טעם מספיק להקדים את יעקב לעשו ב„תולדות יצחק“, מכיון שעשו גולד לפני יעקב. וכדמוכח ממ"ש בדה"י (נעתק להלן שם) ובני יצחק עשו וישראל.

(11) וכו"ה בראב"ע כאן.
(12) ובפרט, שרש"י עצמו אומר כאן „הא מורים בפרשה“ — והרי בפרשה זו נאמר עשו לפני יעקב.
(13) שמו"ר פ"ל ג. רש"י ר"פ משפטים. והחידוש שברש"י שם הוא, שהמנויים שם להלן הם דומים להמנויים לפניו („מה

ווערט דאך די שאלה: וויבאלד אז רש"י נעמט אן, אז מיטן ווארט „תולדות“ קענען געמיינט ווערן אויך די מאורעות פון א מענטשן (ישוביהם וגלגוליהם), האט דאך רש"י געקענט לערנען אז אויך מיט „תולדות יצחק“ ווערן געמיינט זיינע מאורעות: וואס שטייען בסמיכות צו „ואלה תולדות יצחק“ ¹⁴. פון וואנען נעמט ער אז „תולדות“ דא מיינט קינדער, וואס מצד דעם מוז ער לערנען אז „תולדות יצחק“ זיינען עס „יעקב ועשו“ וואס שטייען ערשט שפעטער?

(ב) צו זיין פירוש אז די ווערט-טער „תולדות יצחק“ באציען זיך [ניט צו מאורעות וואס שטייען גלייך נאך דעם, נאר] צו „יעקב ועשו“, איז דאך לכאורה נויטיק צו מעתיק זיין נאר די ווערטער „תולדות יצחק“. פארוואס איז רש"י מעתיק אויך דעם ווארט „ואלה“?

(ג) „האמורים בפרשה“ — איז עשו געבארן געווארן פאר יעקב'ן, האט דאך רש"י געדארפט שרייבן „עשו ויעקב“ — פריער עשו און דערנאך יעקב ¹⁵.

(8) ובפרט, שלפי פירוש זה, אין צריך להפירוש „וע"י שכתב כו' לפי שהיו ליצני הדור כו'“ — כי גם „אברהם הוליד את יצחק“ הוא ממאורעות (ותולדות) יצחק (ראה גו"א ולבוש כאן — נעתק בשו"ג להערה 2).

(9) ואין לומר שמה שרש"י מקדים יעקב לעשו היינו לפי שיעקב נוצר ראשונה (רש"י פרשתנו כה, כו) — כי [נוסף לזה שבדה"י נאמר (נעתק להלן סעיף ה') „ובני יצחק עשו וישראל“ (ודוחק לחלק בין „בני“ ל„תולדות“)] מכיון שרש"י עצמו כותב „האמורים בפרשה“, הו"ל למנותם כהסדר שאמורים בהפרשה, וראה לקמן סעיף יו"ד.

(10) בספורנו, כ"ק ואוה"ח (כה, כ) — שעשו גולד מצד רבקה [אחות לכן הארמי, כי רוב בניו דומין לאחי האם], וראה גם ב"ר פס"ה, ד: שהדבר תלוי בה, אבל אין

(*) אפילו לא מה שרבקה היתה בת בתואל. ומכ"ש לא מה שהיתה אחות לבן, שהרי בפרש"י וארא ג. כג: מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבזוק באחיו.

דוד ישמעאל" זיינען אלע געווען רש-
עים¹⁰, אבער אין די "תולדות יצחק"
איז דאך געווען אויך יעקב וואס ער
איז געווען א צדיק? ובפרט לויטן
סדר בפרש"י, אז דער ערשטער פון
די "תולדות יצחק" — דער נאָענסטער
צו די "תולדות ישמעאל" איז יעקב.

אין מדרש¹¹ שטייט, "ולכך תולדת
יצחק חסר, להוציא יעקב מכלל הרש-
עים". אבער אין דרך הפשט מוז מען
לערנען¹², אז דער "ואלה" — ל'
רבים — באַציט זיך צו ביידע תולדות,
אויך צו יעקב'ן. איז דאך שווער:
וואס איז דער דמיון צווישן יעקב'ן
מיט די בני ישמעאל?

בפ' משפטים (כבהערה 13) — הרי לאחר
שרש"י מחדש כבר (בפ' משפטים) שכן הוא,
עכצ"ל שגם "ואלה" דפרשתנו הוא בדומה
להמנויים לפניו, ובמילא קשה: מהו הדמיון
ד"תולדות יצחק" ל"תולדות ישמעאל", כדי
לקמן בפנים.

16) ראה שמו"ר שם. וכ"ה גם בפשטות,
שהרי גם ישמעאל עצמו ה"רשע מקודם
(כדלקמן הערה 36) אלא שעשה תשובה,
אבל בניו נשארו רשעים. שלכן "משמת
אברהם נפל" (רש"י ס"פ חיי-שרה).

17) שמו"ר שם.

18) כי נוסף לזה שבדרך הפשט, עיקר
הפירוש הוא כהקרי [ועד שברוב המקומות
אין רש"י מפרש את הכתיב (ראה לעיל
ע' 17 ובהערה 15)], הרי בגדולו, מכיון
ש"כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים"
(שמו"ר שם), הרי אדרבה: מסתבר לומר
שבשני מקומות אלו בא הכתוב לרמז איהו
ענין — ולא במקום שנאמר תולדות חסר.

וצ"ע במש"כ באוה"ת (בראשית ח"א ר"פ
תולדות) על מדרש זה, "ומזה יובן פרש"י
על ואלה תולדות יעקב ועשו האמורים בפר-
שה". ואולי כונתו (שע"ד יגה של תורה
שבפרש"י): ואלה (שמוסיף — היינו) עשו,
תולדות (שחסר — היינו) יעקב האמורים
בפרשה.

דוד יצחק" קומט בהמשך צו "ואלה
תולדות ישמעאל" וואס שטייט פרי-
ער¹¹. קען מען במילא ניט זאגן אז
"תולדות יצחק" מיינט זיינע מאורעות
— וואָרום מיט "תולדות ישמעאל"
ווערן דאך געמיינט ניט זיינע מאור-
עות, נאָר ווי דער פסוק אַליין איז
מפרש — "בני ישמעאל", מוז מען
דעריבער לערנען, אז אויך "תולדות
יצחק" מיינט זיינע קינדער¹².

ד. ס'איז אבער ניט מובן: דער
כלל "ואלה מוסיף על הראשונים" (אז
דאס שפעטער-דערציילטע קומט ווי א
הוספה צו פריער) מיינט דאך, אז די
ביידע ענינים — דאס פריערדיקע און
דאס שפעטערדיקע — האָבן אַן ענ-
לעכקייט צווישן זיך (ווייל אויב די
צוויי זאכן האָבן צווישן זיך ניט קיין
גלייכקייט, איז דאך איינע ניט קיין
"הוספה", צוגאָב צו דער אנדערער,
נאָר ס'איז אַ באַזונדער זאך).

און וויבאלד אזוי, איז דאך אויך
לויטן פירוש אז "תולדות יצחק" מיינט
זיינע קינדער, איז שווער דער לשון
"ואלה" (בוא"ו המוסיף)¹³: די "תול-

הראשונים מסיני אף אלו מסיני", אבל
ש"ואלה" בוא"ו מורה שיש המשך וקישור
בין ב' הפרשיות — פשוט הוא גם בלי
פרש"י, ולכן אין לומר שתולדות יצחק הם
מאורעות יצחק, כי אז אין לזה שום המשך
לתולדות ישמעאל, כפנים. וראה לעיל ע' 42
הערה 34. וראה לקמן הערה 15.

14) חיי-שרה כה, יב ואילך. ראה ג"כ
פ"י מהרמ"א — הובא באוה"ת בראשית
ח"ד ר"פ תולדות.

15) ראה גם ראב"ע כאן: אחר שהזכיר
תולדות ישמעאל שב להזכיר תולדות יצחק.
15*) ואף שכלל זה שכל מקום שנאמר
ואלה בוא"ו אזי המנויים להלן הם דומים
להמנויים שלפניו, מחדש רש"י (ומכריח)

אתה דורש את שהוא צדיק" ²¹.

אין אמת'ן אָבער זעט מען, אָז אָפֿי-
לו אין יענעם פסוק גופא רעכנט ער
חם פֿאַר יפת — כאָטש יפת איז חשוב־
ער פֿון חם ²². איז דאָך דערפֿון גע-
דרונגען ²³, אָז דאָס וואָס שם שטייט
פריער, איז עס (ניט דערפֿאַר וואָס
אין דעם פסוק רעכנט ער זיי כפי
סדר חשיבותם, נאָר) מצד אַ טעם
מיוחד ²⁴ — אָבער בכלל ווערן

שבבניו". וראה גם רש"י נח ט, כה: "של
אלו הגדולים" ²⁵. וראה לקמן הערה 26.

וע"פ הנ"ל יומתק מה שקושיית רש"י
(בראשית שם — בוד"ה השני) "והלא יפת
הגדול הוא", היא על התיבות "את שם
את חם ואת יפת" — כי קושייתו "והלא
יפת כו'" היא, שהיה יפת נמנה קודם
לשניהם — גם לחם.

(21) פרש"י בראשית שם.

(22) ראה תורה אלא (סנה' שם): תימה,
א"כ ליחשב חם לבסוף.

(23) ומה עצמו שרש"י לא הוצרך לתרץ
(ואפילו ברמז) קדימת חם ליפת — אף
שנמצא שקו"ט בכ"ז במפרשי רש"י בפי
נח וכן במפרשי הש"ס — מוכח שבדרך
הפשט * אין מקום מלכתחלה לקושיא, כי
פשט שנמנים כסדר תולדותם, וכדלקמן
בפנים.

(24) שלכן (א) אין רש"י מסתפק ב־
"צדיק" ומוסיף: "גולד כשהוא מהול וש־
אברהם יצא ממנו כו'". (ב) מדייק "בתחלה
אתה דורש כו'", וגם מוסיף בסיום פירושו
"בב"ר".

(** ברא"ם שם מוכיח שחם הי' הגדול
שבאחים (א) ממה שנמנה לפני יפת. (ב)
ממה שהוזקק רש"י לפרש "בנו הקטן —
הפטול והבוזי". אבל — לפענ"ד צע"ג, כי
מה שחם נמנה קודם ליפת, היינו בכדי
להסמיכו לשם, כדלקמן הערה 27. ומה שמוכיח
רוח רש"י לפרש "הפטול והבוזי", הוא לפי
שהוקשה לו: מאי נפק"מ בפסוק זה שהוא
הי' "הקטן", וכמ"ש בגו"א.

(*) הביאור בזה ע"פ דרך החסידות —
ראה אזה"ת בראשית (ח"ג) תקצה, א.

ואפילו אויב מען וועט שוין יע
געפינען א דמיון צווישן זיי — איז
דאך אָבער פֿאַרשטאַנדיק בפשטות, אָז
די עיקר ענגלעכקייט צווישן "תולדות
יצחק" מיט "תולדות ישמעאל" (וואָס
צוליב דעם שטייט "ואלה") איז מצד
עשו"ן. ווערט דאָך דערמיט שטאַרקער
די דריטע שאלה (דלעיל ס"ב), וואָס
אין דעם פירוש הכתוב "ואלה תול-
דות יצחק" איז רש"י מקדים יעקב'ן
פֿאַר עשו"ן.

ה. לכאורה קען מען זאָגן, אָז רש"י
איז מקדים יעקב'ן מצד דעם וואָס
ער איז געווען אַ צדיק, ובדוגמת
פרש"י אויפ'ן פסוק "את שם את חם
ואת יפת" ¹⁰ — אע"פ אַז יפת איז
געווען דער עלטסטער ²⁰, ווייל "בתחלה

(19) בראשית ה, לב.

משאר המקומות שכתוב "שם חם ויפת",
אין להביא ראי' כולל לעניינו. כי (אפילו)
בדרך הפשט מיותר להזכיר חם ויפת (לאחרי
שהזכירם פעם אחת), כיון שעיקר הסיפור
להודיע השתלשלות הדורות מאדמה"ר עד
אברהם, ולכן בכל דור נזכר בפירוש רק
איש אחד (דהממשך ההשתלשלות), ופשיטא
דכשמאיה טעם מפרשים כולם — גם אז
שם הוא העיקר. מא"כ בפעם הראשונה
שמוזכרים, מכיון שאינם מיותרים — יש
להוכיח מסדר מנינם.

(20) ברא"ם נח (ט, כד), שחם הי' גדול
מיפת. ולפי' צריך לדחוק ולפרש ש"ש
(שם י, כא) "יפת הגדול", היינו רק ביחס
לשם, והוא — ששם הי' אחי יפת הגדול
חמנו. אבל פ"י הפשוט ד"הגדול" הוא גדול
שבאחים * [שלכן מוכיח רש"י שם בפשטות
ממ"ש "שם בן מאת שנה גי' שנתים אחר
המבול", ש"הגדול" קאי על יפת. וכמ"ש
בגו"א שם]. וכמפורש ברש"י (בראשית ה,
לב — ד"ה בן חמש מאות שנה) "יפת הגדול

(*) וכ"ה אפילו בדרך הלימוד שבש"ס
— ראה סנה' טז, סע"ב: יפת הגדול שבאחין
הוא. וכבר הקשה בחז"ל מהרש"א שם על
הרא"ם ממרדא זו. עיי"ש.

(סיידן וואו עס איז דא א ספעציעלער טעם) ווערן מענטשן גערעכנט כפי סדר תולדותם [און ווי מען געפינט בנוגע „תולדות יצחק“ גופא — „ובני יצחק עשו וישראל“²⁸: פריער עשו און דערנאך²⁹ ישראל (יעקב)³⁰], איז דאך דערפון פארשטאנדיק, אז אויב אין פסוק וואלטן געווען אויסגעטייטשט די תולדות יצחק בפירוש, וואלט גע- שטאנען „ואלה תולדות יצחק עשו ויעקב“, און וויבאלד אז רש"י איז דא כאילו משלים דעם לשון הכתוב — האט אויך ער געדארפט שרייבן „עשו ויעקב“.

ו. דעם ביאור בכל הנ"ל וועט מען פארשטיין בהקדים דיוק לשון רש"י הנ"ל (סעיף ב') אויפן פסוק „אלה תולדות יעקב“ — „ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם“.

דלכאורה: (א) די ווערטער „אלה תולדות יעקב“ שטייען דאך בפירוש אין פסוק. האט ער דאך געדארפט שרייבן אין זיין פירוש בלויז „אלה ישוביהם וגלגוליהם כו“ — צוליב וואס שרייבט

(28) דה"א א, לר.

(29) ומ"ש (פרשתנו כח, ה) „אם יעקב ועשו“, הוא (לא מצד חשיבותו של יעקב, כ"א) לפי שבהספור „וישלת יצחק את יעקב גוי“ נוגע רק שרבה היתה אם יעקב (וגם ע"ז כתב רש"י „ואיני יודע מה מלמדנו“). ומדכתב „אם יעקב“, הוסיף גם „ועשו“, שהרי היתה אם שניהם. (וראה רד"ק שם באופן אחר).

(30) ומה שבבני אברהם מונה בדה"י שם (פסוק כח) יצחק קודם לישמעאל — הוא לפי שישמעאל הי' „בן האמה“ ואינו מת' יחס כ"כ לאברהם כמו יצחק, וכמפורש בקרא (וירא כא, י, וראה פרש"י שם) „לא יירש בן האמה הזאת עם בני“, שלהיותו „בן האמה“, לכן לא יירש (בנכסי אברהם) עם בן הנבירה. (ולהעיר ממשנית לקמן ע' 231 הערה 20).

מענטשן גערעכנט (אפילו אין יענעם פסוק גופא) כסדר תולדותם³¹. און דעריבער איז גלייך נאך שם שטייט חם — וועלכער איז געווען אינגער פון שם³², בכדי צו שטעלן עכ"פ חם³³ ען גלייך נאך שם — כסדר שנולדו³⁴.

און וויבאלד אז אין רוב ערטער

(25) ורק במקרים הכי מועטים נמנים בהפך סדר לידתם וצ"ל הוכחה (חוקה) ע"ז בכל פעם ופעם שא"א לפרש כפשוטו (ואפילו בדרך הפשט שבש"ס ג"כ כן הוא — ראה סנה' שם: תדע). ואכמ"ל בב"ז [ויש להעיר מהמדובר (לקו"ש ח"ח ע' 200 ואילך) — בפרש"י דבנות צלפחד], וסדר מנין השבטים יוכיח (ראה רש"י ויגש מז, ב), כן בפרש"י בראשית (ב, יד) החשוב — ונמנה רביעי! ופשוט.

(26) בפרש"י לש"ס (סנה' שם ד"ה בר מאה. ע"ז ט, א ד"ה ה"ג), ששם קטן מכולם. וי"ל, שהוכחת רש"י לזה היא — כי ע"פ דרך הלימוד בש"ס לא היו גדולים זמ"ז רק בשנה אחת (ראה רא"ם נח י, כא), ומכיון שנה התחיל להוליד לת"ק שנה ושם נולד בהיות נח בן תק"ב שנה, בהכרח ששם הי' קטן מכולם*. אבל בפירושו עה"ת כתב רש"י להדיא (נסמן בהערה 20) שחם קטן מכולם. וי"ל, שהוכחתו לזה היא מזה עצמו שחם נמנה אחרי שם. וראה הערה הבאה.

(27) כדפירש בגו"א נח ט, כד. וכ"ה ברמב"ן שם ו, י"ד. (וברמב"ן שם: „ולא רצה הכתוב לומר שם ויפת וחם, כי היו כולם נזכרים שלא כסדר תולדותם“, וכונתו בזה, כי אף שהי' או יפת נמנה קודם לחם שקטן ממנו, מ"מ מכיון שבין יפת לחם נולד שם — אי"ז כסדר תולדותם, כי שם הפסיק ביניהם).

(*) בגו"א נח שם, שמה דאי"א בסנה' שכ"א הי' גדול מחבירו שנה, הוא רק לפי הס"ד שחשיב להו דרך תולדותו, אבל לפי המסקנא דחשיב להו דרך חכמתו „שפיר מצינו למימר דחם נולד אחרי שם ולא ידענו מתי“. אבל בפרש"י סנה' שם (וכ"ה בע"ז שם) מפורש (לפי מסקנת הש"ס) ששם „קטן מכולם הוה“.

שפעטער-דערציילטע זיינען בדומה צו די פריער-דערציילטע³³:

וואָס איז דער דמיון צווישן "תולדות יצחק" (וואָס מיינען אויך יעקב'ן) מיט די "תולדות ישמעאל"? דאָס באַוואַרנט ער מיט זיין לשון "יעקב ועשו", דורך וועלכן ער דייט אַז, אַז דער דמיון פון "תולדות יצחק" איז (ניט צו די "תולדות ישמעאל", נאָר) צו "תולדות אברהם", וואָס ווערן דערמאָנט אין פסוק (ויקברו אותו) יצחק וישמעאל בניו³⁴:

כשם ווי ביי אברהם'ען זיינען גע-ווען צוויי זין (וואָס זיינען פאַרבליבן ביי אים³⁵), און דער עלטערער איז געווען אַ רשע³⁶, און דער אינגערער אַ צדיק — אזוי איז אויך געווען³⁷ ביי "תולדות יצחק".³¹

(33) ראה גם משכיל לדוד כאן.

(34) ח"ש כה, ט.

(35) ראה לקמן סעיף ט' ובהערה 42.

(36) ואף שעשה תשובה (פרש"י ח"ש שם, וראה גם רש"י לך טו, טו) — הרי מקודם ה' רשע, ובפרט, שמה שנוגע כאן הוא כמו שה' מצד הלידה — תולדות אברהם (ראה הערה 37).

(36*) וגם: יעקב, עם היות שלכאורה הוא הקטן — נוצר בראשונה (פרש"י פורשתו כה, כז), וכן יצחק, עם היות שלכאורה הוא הקטן — ה"ה בן הגבירה (וראה לעיל הערה 30); עשו חלק על יעקב ועל הירושה — חלק הבכורה (פרש"י תנו כז, לב, שם, לו), כמו שישמעאל חלק על יצחק ועל הירושה — חלק הבכורה (רש"י וירא כא, י"ד), ועוד.

(37) ובפרט שדמיון זה, נוגע לענין תולדות (אברהם ויצחק), כי בתולדות אברהם, הרי בנוגע לישמעאל — עוד טרם שגולד — נאמר (לך טו, יב) "ידו בכל" ופרש"י שם "לסטימ" (וראה גם מכילתא יתרו כ, ב, ספרי דברים לג, ב), וכן ביצחק, מזה שנאמר (לך יז, יט) "והקמתי את בריתי אתו" — מובן שזהו לפי שה' צדיק; (וכן בתולדות יצחק) נאמר (תולדות כה, כג)

רש"י "אלה של תולדות יעקב"? (ב) ווען רש"י חזר'ט עס שוין איבער — פאַרוואָס שרייבט ער (בשינוי מל' הכ-תוב) "ואלה של תולדות יעקב"?

איז דער ביאור אין דעם, אַז מיט די ווערטער "ואלה של תולדות יעקב", איז רש"י מפרש דעם פסוק: אַז די תורה דערציילט דאָ [ניט וועגן זאכן וואָס האָבן פאַסירט מיט יעקב'ן] — וואָס דאָן וואָלט אויסגעקומען אַז "תולדות יעקב" דאָ מיינט מאורעות וכדומה — נאָר זאכן "של" וואָס האָבן פאַסירט מיט "תולדות יעקב" — מיט זיינע קינדער. ווייל דער פירוש פון "תולדות" אומעטום, אויך דאָ, איז פשוטו כמשמעו³¹.

ז. עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס וואָס רש"י איז דאָ מעתיק אויך דאָס וואָרט "ואלה", איז עס [ניט בכדי צו ברענגען אַ ראי' אַז "תולדות יצחק" מיינט זיינע קינדער — וואָרום אויך דעם דאָרף מען כלל קיין ראי' ניט³² — נאָר] בכדי צו מדגיש זיין די צוגעפאַסטקייט פון דעם וואָרט "ואלה" דאָ, וואָס ווייזט בדרך כלל³³ אַז די

(31) כ"ה גם ברא"ם ר"פ וישב, ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיות הרמב"ן שם. (32) וי"ל, שלפי שיטת רש"י זה פשוט כ"כ, עד שאינו צריך להשמיענו זאת. ומ"ש "יעקב ועשו", כונתו בזה היא [לא לחדש שתולדות יצחק קאי על יעקב ועשו (כנ"ל הערה 4), כ"א] להסוד דיעקב ועשו, כד' לקמן בפנים.

(32*) ואף שהכלל ש"מ שנאמר "ואלה" בוא"ו איז המנויים להלן הם בדומה לה' מנויים לפנ"ו מחדש רש"י ב' משפטים (ראה לעיל הערה 13) — החידוש שם הוא שזהו כלל מוכרח, בכל מקום. אבל מובן, שגם בלי חידוש זה, מסתבר יותר לפרש כן תיבת "ואלה". ולכן מפרש רש"י ש"וואלה תולדות יצחק" בא בהמשך לתולדות אברהם, וככפנים.

צום פסוק (אדער פרשה) וואס פאר זיי בייך³⁸.

אין אנדערע ווערטער: די ביידע פסוקים (פרשיות) צוזאמען זיינען א ביאור אויפ'ן פסוק (פרשה) שלפניהם.

און אזוי איז עס אויך בנדו"ד, און די פרשה „ואלה תולדות יצחק“ צו זאמען מיט דער פריערדיקער פרשה „ואלה תולדות ישמעאל“ וואס אויך זי הויבט זיך אן מיט „ואלה“ (בוא"ו). קומען ביידע בהמשך צו א פרשה וואס פאר זיי בייך — די פרשה „ויוסף אברהם ויקח אשה גו“³⁹, וכדלקמן.

ט. דער תכלית פון נשואין איז — להוליד תולדות⁴⁰. דערפון איז פאר שטאנדיק, און דער תוכן און דער אויספיר פון פרשת „ויוסף אברהם“ באשטייט אין די תולדות פון אברהם ען און און דער פסוק „ויוסף אברהם ויקח אשה“ איז נאר א הקדמה צו „ותלד לו“⁴¹.

(38) בדוגמת הפרשיות (בראשית פל"ו ופל"ז) „ואלה תולדות עשו“ ו„וישב יעקב“ ששתיהן באות בהמשך לסיום הפרשה ש' לפנין „עשו ויעקב בניו“ (ראה רש"י ר"פ וישב: אחר שכתב לך ישובי עשו. . פירש לך ישובי יעקב).

וכ"ה גם לעיל פ' נח, שבתחלה כתיב (י) ובני חם כוש ומצרים, ובהמשך לזה: (שם, ז ואילך) „ובני כוש גו“, ואח"כ (שם, יג ואילך) — „ומצרים ילד גו“.

(39) ח"ש כה, א ואילך.

(40) ראה הערה הבאה.

(41) ויתירה מזו י"ל, ש„ויוסף אברהם גו“ הוא לא רק הקדמה „ותלד לו“, אלא שזהו התוכן ד„ויקח אשה“ גופא. כי מכיון שהאבות היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז כל ימיהם (תניא פכ"ג), ועד שאברהם „לא הכיר בה“ (פרש"י לך יב, יא*) —

און היות אז דעם לעצמן מאל וואו דער פסוק דערמאנט אט"די בני אב"רהם — און וואס די פרשה „ואלה תולדות יצחק“ (ואלה בוא"ו המוסיף) קומט בהמשך צו דעם פסוק — רעכנט ער יצחק'ן (דעם אינגערן און צדיק) פאר ישמעאל'ן, דעריבער רעכנט רש"י (לויט דעם פ' ואלה — ענליך) אויך ביי די „תולדות יצחק“ יעקב'ן פאר עשו.

ה. לכאורה קען מען אויף דעם פרעגן:

(א) פאר דער פרשה „ואלה תולדות יצחק“, רעדט זיך ניט וועגן תולדות אברהם, נאר וועגן תולדות ישמעאל. איז ווי קען מען זאגן (ובפרט בפשוטו של מקרא) און „ואלה תולדות יצחק“ קומט בהמשך צו דער פרשה שלפני פני' (תולדות אברהם) און ניט צו דער פרשה שלפני' (תולדות ישמעאל)?

(ב) אפילו אין דער פרשה שלפני פני', ווערן יצחק וישמעאל דערמאנט בלויז דרך אגב, און זיי האבן מקביר געווען אברהם'ען — אבער ניט און דארט ווערן גערעכנט די „תולדות אב"רהם“. איז ווי קען מען דאס זאגן, און „ואלה תולדות יצחק“ — וואו עס קומט דער עיקר הסיפור וועגן „תולדות יצחק“ — קומט בהמשך צו „יצחק וישמעאל בניו“, וואס זיי ווערן דארט בלויז דערמאנט און דאס אויך בלויז דרך אגב?

איז דער ביאור אין דעם: מען געפינט בכמה מקומות, און צוויי פסוקים (ועד"ז פרשיות) וואס הויבן זיך ביידע אן מיט א ווא"ו, קומען ביידע בהמשך

(*) ואף שברש"י שם הוא מ'מדרש אגדה", מכיון שהובא בפרש"י עה"ת — שייך זה גם לדרך הפשט (ובפרט שמביא

„מעיקר יפרדו“ ופרש"י שם: מן המעיים כו' זה לרשעו וזה לתומו. וראה גם פרש"י שם, כב.

יצחק'ן — אז זיי אלעמען האָט אב־
רהם אָוועקגעשיקט פון זיך „מעל יצ־
הק בנו“¹¹; און גלייך נאָך דעם איז
ער ממשיך, אז אעפֿכ איז אויך יש־
מעאל פֿאַרבליבן ביי אברהם'ען (ווייל
ער האָט זיך שפּעטער צוריקגעקערט
צו אים) — „ויקברו אותו יצחק ויש־
מעאל בנו“ (אָבער פונדעסטוועגן איז
ער אויך דאָן ניט גלייך צו יצחק'ן
— „ויברך אלקים את יצחק בנו“¹²).

ובהמשך צו די צוויי סוגים אין
תולדות אברהם פון יענער פרשה [די
בני קטורה וועלכע אברהם האָט פון
זיך אָוועקגעשיקט אויף שטענדיק, און
יצחק וישמעאל וועלכע זיינען בסוף
ימיו פון אברהם'ען געווען מיט אים]
— קומען די צוויי פרשיות „ואלה
תולדות ישמעאל“ און „ואלה תולדות
יצחק“: די „תולדות ישמעאל“ וועלכע
זיינען אַלע געווען רשעים, זיינען בדור־
מה צו די בני קטורה; און די „תול־
דות יצחק — יעקב ועשו“, זיינען בדור־
מה צו „יצחק וישמעאל“, כנ"ל ס"ו.

י. מען דאַרף נאָך אָבער פֿאַר־
שטיין: אמת טאַקע, אָז בכדי צו מדמה
זיין דעם סדר פון תולדות יצחק צו
תולדות אברהם דאַרף מען מקדים זיין
יעקב'ן פֿאַר עשו'ן — ווי אַזוי קען
מען אים אָבער מקדים זיין? עשו
איז דאָך געבאָרן געוואָרן פֿאַר יעקב'ן,
און דער סדר אומעטום איז צו רע־
כענען די תולדות לויט זייער עלטער
(וכנ"ל סעיף ה') — איז ווי קען
מען זאָגן „תולדות יצחק, יעקב ועשו“?

וירא כב, ג, ואח"כ שילח אותו אברהם
מפניו (יחד עם בני קטורה) ואח"כ חזר
עוה"פ אל אברהם, כדלקמן בפנים. וראה
לקמן שם (ע' 236) בשוה"ג להערה 55.

(43) כה, ו.

(44) כה, יא.

לויט דעם פֿאַרשטייט מען, אָז אויך
„יצחק וישמעאל בנו“ וואָס ווערן
דערמאָנט אין דער פרשה פון „ויוסף
אברהם“, איז נוגע [ניט בלויז צו „ויק־
ברו אותו“, נאָר אויך] צום תוכן פון
דער פרשה, צו תולדות אברהם.

און דער המשך הפרשה איז: בתח־
לת הפרשה רעכנט ער אויס די בני
קטורה וואָס אברהם האָט געבאָרן נאָך
ישמעאל און יצחק; דערנאָך טיילט
ער אָפּ די „בני הפלגשים“ (וואָס אין
זיי איז נכלל אויך ישמעאל¹³) פון

הרי פשוט שלא רק כוונת הנשואין היתה
בשביל בנים (וראה רש"י ויצא לא, יו),
אלא שלא נרגש אצלם שום ענין אחר וזלת
הכוונה ** (ולחעזר מהמבואר בלקו"ש חיו"ן
ע' 174 ואילך, בבואור מחז"ל (שבת קיח,
ב) „מימי לא קראתי לאשתי אשתי... אלא
לאשתי ביתי“), וא"כ, הרי התוכן ד'ויקח
אשה" גופא הוא הולדת בנים (וכמבואר
לעיל ע' 74 בענין „ויוצע יצחק“ עיי"ש
ובהערה 61).

(42) שהרי ב„בני הפלגשים“ לשון רבים,
נכללים גם בני הגר (ראה בארוכה לקמן
ע' 231 ואילך ובהערות שם) — היינו
ישמעאל.

ואף שלפניו ה' במדבר פארן (וירא כא,
כא), הרי בהכרח שאח"כ חזר אל אברהם
(והי' בשעת עקידת יצחק — ראה רש"י

כפירוש ראשון (העיקר'י)) ובשון פרש"י
(בראשית ג, ח): יש מדרשי אגדה רבים
כו' ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא
ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור
על אופניו (משלי כה, יא).

** ובזה יובן מה שפרש"י (ויצא כט,
כא) „וזוה שאמר ואבואה אליי והלא קל
שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולד־
ות אמר כן“ — זלכאורה: והרי סו"ס
אמירה זו היא לכאורה היפך הצניעות —
כי מכיון שכל מה שראה יעקב ב„ואבואה
אליי“ הוא רק „להוליד תולדות“, ה"ז
דוגמת „ולא יתבוששו“ (בראשית ב, כה)
שהי' קודם חסא עה"ד (ראה חו"ג ח"ב
פ"א).

אין לידה איז געווען עשו דער בכור
און אין יצירה איז יעקב געקומען
פריער און געווען דער בכור, אז יעקב
און עשו זיינען אויך מרמז אויפן יצר
טוב און יצה"ר. איז אין דער לידה —
התגלות, קומט יי דער יצה"ר פריער,
און אין דער יצירה — שרש — איז
דער יצר טוב פריער.

און אזוי איז עס אויך בנוגע דעם
שרש פון יעקב ועשו — ווי ערקלערט
אין קבלה און חסידות — אז דאס
איז תהו און תיקון, איז אין השתל-
שלות — גילוי, איז תהו קדם לתיקון,
אָבער (בשורש און) אין דער כוונה
פנימית וואָס העכער פון השתלשלות
— איז תיקון קדם יי.

און דעריבער, בעת מען רעדט וועגן
„למטה“, אין וועלט, איז מען מקדים
עשוין (וכלשון הרמב"ן⁴⁸). בשעת מען
רעדט אָבער וועגן „בפרשה“, ווי ס'איז
אין (און מצד) תורה — וואָס אורייתא
וקוב"ה כולא חד יי, איז מען מקדים
יעקבין (וכלשון רש"י) — וואָרעם אין
פנימית הכוונה איז דאָך „ואוהב את
יעקב ואת עשו שנאתי“⁴⁹, און במי
חפץ יי במעשיהו של צדיקים דוקא.

(משיחת ש"פ תולדות תשכ"ז)

איז דאָס אין אמת'ן קיין קשיא ניט:
רש"י אליין ברענגט ווייטער יי א „מד-
רש אגדה“ יי וואָס דרש'נט דעם פסוק
„לפי פשוטו“, אז „יעקב נוצר מטיפה
ראשונה ועשו מן השני“⁵⁰. ד.ה. אז בלויז
ווען רבקה האָט זיי געבאָרן איז עשו
געווען פריער, אָבער ביי דער יצירה
איז יעקב געווען דער בכור, און ווי
רש"י זאָגט „צא ולמד משפּורת“ אז
„יעקב נוצר ראשונה“.

און דעריבער, אין אונזער פסוק וואו
עס רעדט זיך וועגן „תולדות יצחק“,
קען מען שטעלן יעקב'ן פריער, ווייל
אין יצירה — וואָס קומט פון פאָטער
(יצחק), איז יעקב נוצר ראשונה.

נאָר צוליב דעם אליין וואָלט נאָך
רש"י ניט מקדים געווען יעקב'ן, ווייל
אין פסוק שטייט דאָך „תולדות יצחק“
— און אין לידה, איז עשו געווען
דער ערשטער⁵¹; דאָס וואָס יעקב נר-
צר מטיפה ראשונה איז בלויז א נתי-
נת מקום, אז מ'זאל אים קענען מקדים
זיין, אָבער ניט אז צוליב דעם זאל
מען זיין מוכרח אים שרייבן פריער.
נאָר דער טעם פון רש"י צו זאָגן
„יעקב ועשו“ איז כנ"ל, בכדי צו מד-
גיש זיין דעם וואָס פון „ואלה“.

יא. פון די ענינים פון „יינה של
תורה“ אין פירוש רש"י דידן —

ווי דערמאָנט פריער (סעיף א' וב'),
איז אין רמב"ן שטייט „עשו ויעקב
האמורים למטה“, און אין רש"י שטייט
„יעקב ועשו האמורים בפרשה“, איז
די צוויי חילוקים — זיינען תלוי
זה בזה:

ס'איז ידוע יי בנוגע צו דעם וואָס

(45) כה, כו.

(46) ב"ר פס"ג, ח.

(47) שליה סו. ב. קיצורים והערות לתנא
ע' מח ואילך. קונט' ומעין מייג, פ"ב.

(48) ראה קה"ר פ"ה, יג זח"א קעט, א.
וראה גם רש"י נח ת, כא.

(49) קיצורים והערות שם. תו"א, תו"ח
ואוה"ת ר"פ וישלח. קונט' ומעין שם.

(50) והרי פ"י הרמב"ן עה"ת הוא „ב-
ששים . . וליודעים חן“ (סוף פתיחתו
לפירושו).

(51) זהר — הובא בתניא רפכ"ג.

(52) מלאכי א, ב"ג. וראה בהמצוין
בלקו"ש ח"ו ע' 25 הערה 46.

(53) ב"ר סס"ב. אלא שזהו מצד בחי
הפנימיות דוקא („פרשה“), משא"כ מצד בחי
הגילויים („למטה“) — „איני יודע באיזה
מהם חפץ“ (ראה קונט' ומעין מ"י פ"ב.
ובכ"מ).

תולדות ב

אפשר אולי ויפול תבואה זי קען ארויס-
געבן בכדי צו וויסן צי ס'איז כדאי
און אויף וויפל עס לוינט זיך אריינצולייגן
אין איר ארבעט און מי. טא צוליב וואס
דארף רש"י זאגן אז דער אימא איז
געווען למעשרות?

[מפרשים לערנען: אז רש"י'ן דריקט
דא די קשיא וואס דער מדרש פרעגט:
והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא
במשקל כו' ומפני מה מדד אותה, און
דערפאר לערנט ער (כתירוץ המדרש)
אז דער אומד איז געווען למעשרות.

אין פירש"י איז אבער שווער אזוי
איינצולערנען, ווייל בפירושו עה"ת בא-
ווארנט רש"י נאר אזעלכע קשיות וועלכע
קומען אויף לויטן דרך הפשט; און אין
פשטות הכתובים ווערט אין ערגעץ נישט
דערמאנט אז אויף א דבר שבמדה איז
ניט שורה די ברכה].

אין דערפון געדוונגען, אז מיט "ורבו-
תינו אמרו אומד זה למעשרות הי' " איז
טאקע רש"י אויסן צו זאגן אז אנדער
פירוש אויף "מאה שערים" וואס איז
חולק אויפן פירוש "שאמדה כמה ראוי'
לעשות ועשתה כו'".

און אזוי איז אויך מוכח פון רש"י'ס
לשון "ורבותינו אמרו": ווען מיטן מאמר
פון רבותינו וואלט רש"י נאר געמיינט
מסביר צו זיין זיינע פריערדיקע רייד,
וואלט ער דאן געשריבן "ואמרו רבותינו"
(פריער דאס ווארט "ואמרו") וואס דאן

א. פון פסוק "וירע יצחק גו' מאה
שערים" ברענגט רש"י אראפ צום
ענדע: די ווערטער "מאה שערים" און
אז זיי מפרש: "שאמדה כמה ראוי'
לעשות ועשתה על אחת שאמדה מאה.
ורבותינו אמרו: אומד זה למעשרות
הי'".

לערנענדיק די רש"י בהשקפה ראשונה
לייגט זיך, אז "ורבותינו אמרו כו' " איז
[ניט קיין צווייטער פירוש אין "מאה
שערים", נאר בלויז א הסבר אויפן
פריערדיקן פירוש "שאמדה כמה ראוי'
לעשות": דאס וואס מ'האט געשאצט די
פעלד איז געווען מיטן צוועק צו וויסן
וויפל מעער מ'זאל דארפן געבן.

עפ"ז איז אבער תמוה: וואס איז דא
רש"י'ן שווער אין דרך הפשט אז ער
מוז עס באווארענען מיטן מאמר פון
רבותינו "אומד זה למעשרות הי' "?
ס'איז א געוויינלעכע זאך, און אויך
א קינד ווייס דאס: בשעת מען קויפט
א פעלד, שאצט מען זי אפ בכדי צו וויסן
צי זי איז ווערט דעם פרייז וואס מען
באצאלט פאר איר; און אזוי אויך ווען
א פעלד דארף ווערן באצאקערט, פארזייט,
א.א.וו., איז דער שטייגער מ'זאל דערביי

- (1) פרשתנו כו, יב.
- (2) ראה לקמן ס"ג על דבר פרש"י
שלפניו.
- (3) ב"ר פס"ד, ו.
- (4) אף שאינו מוכרח, ואפשר לקנות
בהשערה בעלמא [ובפרט שדה, שלכן קרק'
עות אין להם אונאה (כ"מ נו, סע"א), כי
קרקעות הוא דבר השוה כל כסף] (הגהות
מיימוניות הל' מכירה פ"ג סק"ד), ובגוש
בחיי לך אשר דבר שמתאווה אליו ביותר
— כל חפציו לא ישוה בה — מ"מ דבר
רביל הוא, שכשקונים שדה מורדים אותה,
ואין צריך לביאור על זה.

- (5) גי'א וש"ת. וראה גם רא"ם.
- (6) ראה גם תענית ה, ב. וש"נ.
- (7) וגם במדרש יש לומר, שהקושיא
מפני מה מדד אותה, אינה על אמידת
השדה קודם שעשתה התבואה — כי אף
שארין הברכה שורה על דבר שבמדה, הרי
הוצרכו לאמוד את השדה בכדי לדעת אם